

A Tiszaalpár külterületén végzett munka során 7 új lelőhelyet találtunk: *Borsihalmi-dűlő, Fekete-tanya I., II. és III.* (KÖH 74473, 74471, 74469); *Kanizsai-tanyától D-re I. és II.* (74475, 74479); *Hegyes-határ* (74481); *Félegyházi határszél* (74483). Felszínükről őskori(?), szarmata, népvándorlás kori, avar(?), Árpád-kori és újkori leletek kerültek elő.

Munkatársak: Sóskuti Kornél régész; Molnár Zsolt, Császi Dávid geodéziai asszisztensek; Alács Attila, Bognár Margit, Rózsa Gábor, Kovács Sándor, Bárdos Nándor, Németh Dániel, Szabados György technikusok.

PARDITKA GYÖRGYI

517. Tiszabездéd határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U, Á, I

2010 tavaszán megelőző feltárásokat végeztünk a Záhony térség belső közúti infrastruktúrája összehangolt fejlesztésének beruházásaival érintett régészeti lelőhelyeken.

Cudar-dűlő (KÖH 51968): A lelőhely a Záhonyt Tiszabездéddel összekötő köves út mellett fekszik, egy kisebb domb K-i oldalán. A területet homok fedi, korábban a Tisza árteréhez tartozott. Az április 8. és május 28. közötti kutatás a lelőhely középső részét érintette, 1071 m²-en 6 objektumot tártunk fel. A domb tetején nem észleltünk régészeti jelenségeket, a domb oldalán pár gödör foltja jelentkezett. Mindegyik objektum telepjelenségként értelmezhető, belőlük pattintott kőeszközök és rovátkolt díszítésű, az Alföldi vonaldíszes kerámia kultúrájába tartozó kerámiák kerültek elő. A domb aljában egy kb. 50 cm vastagon homokkal borított árokszerű jelenséget tártunk fel, melyből neolit (AVK) kerámia és pattintott kőeszköz került elő. A geológiai vizsgálatok alapján a jelenség kidőlt fák maradványaiként azonosítható, melyek belső szerkezetét a vizenyős területre jellemző üledékanyag kitöltötte, s ezáltal tartósította. (Itt köszönöm meg dr. Horváth Zoltán geológusnak a kiváló elemzést).

Harangláb-dűlő (Rác-tag, KÖH 51932): A lelőhely a Tiszabездédet Tiszaszentmártonnal összekötő út mellett fekszik, egy kisebb magaslaton. Az útépités a lelőhely egy részét megsemmisítette, a jelenlegi ásatás az út melletti részeket érintette. Április 6. és május 14. között 1131 m²-en 7 objektumot tártunk fel, mindegyik egy telep részét képezte. A legkorábbi korszakba egy gödör tartozik, mely egy nagyméretű hombár töredékeit tartalmazta, a jelenség az AVK korszakba keltezhető. Az ásatás D-i térségében több, az Árpád-korra keltezhető objektum foltja jelentkezett, melyekből jól profilált, gyorskorongon készült, kannelúrás díszű kerámia került elő. Az objektumok ritkás elhelyezkedése alapján a település szélét találtuk meg, a központ nyugatabbra feküdhethet.

Páskum (KÖH 51938): A lelőhely Tiszabездéd településtől ÉK-re fekszik a Tiszaszentmárton felé tartó út mellett. A főleg homokból álló talaj sík, csak néhol található benne egy-egy kisebb mélyedés. Április 13–21.

között két objektum került elő, de keltező értékkel bíró leletanyagot nem tartalmaztak.

Munkatárs: Kriveczky Béla régész.

KISS CSABA KÁLMÁN

518. Tiszabura, Felső-Nyakas

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Szk, Sza

A nagykunsági árapasztó tározó építése által érintett régészeti lelőhelyek részleges feltárását az ELTE Régészettudományi Intézete végezte 2010 tavaszán.

Felső-Nyakas-hát (NK-8 lh., KÖH 56158): A 652 m² összfelületű szondázó feltáráson április 27. és május 28. között, két ütemben 36 régészeti objektumot rögzítettünk. Tiszaburától K-re a felszín szabályos ÉK–DNy irányú, hosszú homokhátakkal tagolt. Ezek legkeletibb széle a Nyakas-ér K-i partján húzódó Felső-Nyakas-hát. 2007-ben a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatóságának munkatársai átlagos mennyiségű szarmata és szórványos mennyiségű, közelebből nem meghatározható őskori cserepet gyűjtöttek a hosszan elnyúló, keskeny homokhát teljes területén. Ez alapján a szükségtározó leendő gátjának alapjával érintett területen a lelőhely teljes becsült hosszán 2 m szélességű szondát nyitottunk.

A lelőhely D-i szakaszán a *késő vaskori szkíták* laktak a hátat. A kerek gödrökből álló településrészlet leletanyaga szegényes, jellemző a korongolt kerámiaanyag alacsony száma; a fémkereső-műszeres leletfelderítés is negatív eredménnyel zárult.

A lelőhely É-i szakaszán a *korai népvándorlás korára* keltezhető, K–Ny irányban futó, keskeny árkok szakaszait tártuk fel. Leletanyaguk az árkokra jellemzően szegényes, de a szarmata népcsoporthoz kötik a telepjelenségeket. A szarmata telep objektumai a vaskori jelenségeknél gazdagabb leletanyagot hordoztak; kiemelkedő a 12. sz. gödör, melyből a nagy mennyiségű, másodlagosan megégett edénytöredék mellett kiégett és nagy darabokra tört faltapasztásdarabok is napvilágot láttak. Fém leletanyagot a népvándorlás kori objektumok sem hordoztak. A lelőhely a kutatóárokotól D-i irányban is folytatódik és valószínűleg összekapcsolható az NK-9 jelű lelőhellyel.

Felső-Nyakas-halom (NK-9 lh., 56161): A 602 m² összfelületű szondázó feltárást április 27. és június 6. között, két ütemben végeztük; 22 régészeti objektumot rögzítettünk, jelenségeiket 24 stratigráfiai egységbe tagoltuk. A leendő tározó Ny-i szegélyét alkotó homokdombvonulat jellegzetes, mesterséges kiemelkedése a Felső-Nyakas-halom. A halomsír maga egy hosszan elhúzódó, É–D irányú homokhát É-i végében található. A tervezett üzemi út ennek a hátnak csupán a szélét érinti, a halmot nem bolygatja. 2007-ben a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatóságának munkatársai terepbejárást végeztek a területen, de az aktuális fedettség miatt megfigyelésre nem volt módjuk, leleteket nem találtak. A mesterséges halom közelsége

miatt azonban mégis szükséges volt annak közvetlen környezetében próbafeltárást végezni; ezért a hát hosszán 2 m széles szondát nyitottunk.

A lelőhely É-i részén, a kerek, ill. méhkas alakú szarmata gödrök között két *vaskori szkíta*, félig földbe mélyített házat tártunk fel. E házak leletanyaga közepes mennyiségű korongolt és kézzel formált edénytöredéket tartalmazott; a 8. lelőhely vaskori leletanyagához hasonlóan itt is a kézzel formált kerámia túlsúlya figyelhető meg. A szkíta teleprészlet egyik gödréből feltártuk a lelőhely egyetlen vaskori fémleletét, egy bronz nyílhegyet.

Szintén a lelőhely É-i részén találtuk meg a 8. lelőhelyen megfigyelt *szarmata kori* település folytatását; a gödrök egy része nagy mennyiségű leletanyaggal szolgált. Kiemelkedő az 1. sz. gödör leletanyaga: a nagy mennyiségű bedobált, égett tapasztásdarab között egy ép kétfülű korsó is, melynek egyik füle ugyan letörött, de a töréssel lecsiszolásával újra felhasználhatóvá tették az edényt.

A lehumuszolt szonda középső szakaszán, a Nyakashalom közvetlen környezetében ritkultak a régészeti objektumok, a kutatóárok D-i részén pedig egy sem került elő. Úgy tűnik tehát, hogy É-i irányban a lelőhely összekapcsolható a 8. lelőhellyel; D-i irányban a vaskori és a népvándorlás kori település sem folytatódik.

Az elsődleges leletfeldolgozást követően a leletanyag a szolnoki Damjanich János Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Soós Eszter, Szilágyi Márton régészek, Tóth Farkas Márton régészhallgató, Bacskai István fémkereső műszeres szakember. A geodéziai felmérést az Archeodata 1998 Bt. végezte.

FÜZESI ANDRÁS – VÁCZI GÁBOR

519. Tiszabura, Ledence

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, B, Szk, Sza, Ge, A, Á
Az ELTE Régészettudományi Intézetének Ős- és Koratörténeti Tanszéke folytatta a 2009-ben megkezdett, a nagykunsági tározó építéséhez kapcsolódó megelőző régészeti feltárást. A két, összetartozó lelőhely a Tisza egykori árteréből egyes időszakokban első állandó szárazulatként kiemelkedő, jelenleg sík, egykor enyhe terephullámokkal tagolt területen, egy „lépcsővel” az 5. lelőhely (Tiszabura-Pusztataskony, Bónishát, NK-5) platója alatt helyezkedik el. Délnyugati sarka a folyó egykori löszös magaspártja; ez a rész megtelepedés szempontjából különösen kedvező volt minden régészeti időszakban. Ezen a tereplépcsőn helyezkednek el az NK-1, 2, 3, 4. lelőhelyek is: az első kettő inkább a magaspárti háton, míg az utóbbiak a védettebb, de laposabb, zsombékosabb, sík belső területen.

Ledence I. (NK-1 lh., 56131): Az 1. lelőhely 2009-ben feltárt szelvényének DNy-i sarka az egykori magaspárt teteje, ill. É-i felfutása; ennek megfelelően a terep ez irányban enyhén emelkedik, és a régészeti jelenségek

sűrűsége is jelentősen megnövekszik. A 2010. évi feltárást a 2009. évben feltárt szelvényre nyitott, U alakú bővítés a bevezető csatorna nyomvonalában, K-re és Ny-ra a kétoldali kísérő gát alapszélességének külső határáig, É felé pedig a jelenlegi földdepóig. A bővítésben nem jelentkeztek minden, a korábbi feltárások során azonosított régészeti időszak objektumai. Észak felől lezártnak tekinthetjük a csupán a tavalyi szelvénybe eső szakálhái, bolerázi, badeni, szarmata és kései avar települések, ill. tiszapolgári, bodrogkeresztúri, gepida és korai avar temetkezések, sírcsoportok, temetőfoltok határait. A 2010. évi szelvényben 5038 m² összterületen 50 objektumot tártunk fel; ezek jelenségeit 68 stratigráfiai egységbe tagoltuk. Ezzel a lelőhelyen feltárt objektumok száma elérte az 500-t; az egyedileg leírt jelenségek száma 650.

A 2009. évi felszín Ny-i szélére nyitott bővítés D-i részein főként a lelőhely legmeghatározóbb horizontját jelentő *tiszai kultúra* laza szerkezetű településének objektumai folytatódtak; közöttük magányos jelenségeként került elő a *tiszapolgári kultúra* egy kis kútja, valamint egy, a *bolerázi idősakba* tartozó víznyelő. A tiszai telep nyomai szórványosan megjelentek a 2010. évi, bővített szelvény K-i és valamivel alacsonyabban fekvő É-i szélén is. Ezzel a nagy kiterjedésű telep feltételezett É-i határa tovább tolódott, azt egyelőre nem tekinthetjük lezártnak. A korszak tárgyi leletei közül kiemelkedik az 500. gödörből előkerült, nagy testű állat csontjából csiszolt, bumeráng alakú, speciális halászeszköz.

A *kései bronzkori Gáva-kultúrába* tartozó nagyméretű árok ÉK felé futott ki a szelvényből; körülötte, a szelvény É-i végénél kisebb, egykorú gödröket tártunk fel.

A 2009. év végén már megtalált Kr. e. 4–5. századi *szkíta* telep objektumai sűrűsödtek a szelvény É-i végén, főként a 433. sz. bronzkori (halomsíros–korai Gáva) ároktól Ny-ra. Ezen a területen a tavalyi két ház mellett idén szintén több épületalapot is feltártunk, melyek egy része a Ny-i szelvényfal alá futott. A bővített szelvény É-i falában félig lemélyített házalapot és gödröket tártunk fel. Ezek igen magasan, a jelenlegi felszín alatt alig 20 cm-rel indultak, és egy részük nem érte el az altalaj szintjét. A korszak feltárt objektumainak elhelyezkedése egyértelműen arra utal, hogy a település intenzíven folytatódik a 2010. évben feltárt szelvénytől Ny-ra, valamint a tervezett csatorna nyomvonalában É-ra, a jelenlegi földdepó alatti területen. A korszak leletei közül kiemelkedőnek mondható egy töredékes kantharos és egy jó megtartású faragott csontzabla.

Beeresztő zsilip (NK-1B lh., KÖH 75981): A szükség-tározóhoz tartozó csatorna kivitelezésének megkezdésekor, a leendő beeresztő zsilip területén a humuszolás megkezdését követően 2010. július 8-án került elő a részint magasabban, a szubhumusz szintjén, részint az altalajban húzódozó késő bronzkori halomsíros urnás temető. A szakaszos humuszolás során kiderült, hogy a teljes zsilipmű területe régészetileg fedett. A 3007 m² felületű szelvényben összesen 133 objektumot tártunk